

Відгук

офіційного опонента на дисертацію

Миколи Олександровича Туранського

"Інформаційно-психологічне забезпечення операції з анексії Криму Російською Федерацією: історичні передумови та практична реалізація", подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності

032 - Історія та археологія

Неправомірно окупувавши Автономну Республіку Крим і місто Севастополь, здійснивши незаконне збройне вторгнення на території Донецької та Луганської областей, Російська Федерація розпочала неспровоковану військову агресію проти України. Політики, дипломати, експерти, науковці намагаються зрозуміти: чому це сталося, як могла спалахнути війна між "братніми народами", що змусило офіційний Кремль кинути виклик світовому порядку нинішнього століття? Як РФ вдалося напередодні і в ході гібридної війни підготувати, продумати та реалізувати інформаційно-психологічну операцію, невід'ємною складовою якої були психологічна й інформаційна обробка кримчан, здійснення активної прихованої інтервенції із використанням незначних груп спеціальних сил тощо?

І хоча за період гібридної війни з'явилась низка праць, присвячених її окремим аспектам, у тому числі інформаційній зброї РФ, проте серед них немає комплексного дослідження, що давало б цілісну картину інформаційно-психологічній операції з анексії Криму РФ.

Дисертація М.О. Туранського успішно заповнює вказану прогалину та переконливо, глибоко і цілеспрямовано розкриває особливості й заходи реалізації інформаційно-психологічної операції у ході кампанії із захоплення РФ Кримського півострова. Переконливо продемонстрована різнопланова наукова новизна дисертаційного дослідження. Зокрема, вагомим сюжетом

дисертації, що відзначається свіжістю постановки і містить істотні елементи наукової новизни, є вдала спроба: обґрунтувати авторську періодизацію інформаційного завоювання РФ кримчан; дослідити особливості російської інформаційної політики стосовно АРК від часу інкорпорації останньої до сучасного періоду; з'ясувати роль “культурної” окупації РФ в Криму як послідовного перманентного впливу на мешканців півострова, що реалізовувався засобами культури. Відразу ж зазначимо, що М.О. Туранський мав усі підстави претендувати на власний погляд стосовно досліджуваної проблеми: він опрацював значну кількість опублікованих джерел і спеціальної літератури (452 позиції), і що важливо — отримав доступ до неопублікованих матеріалів, що зберігаються у 8 фондах п'яти вітчизняних і зарубіжних архівів. Назагал джерельна база є достатньо повною для об'єктивного висвітлення теми і виведення обґрунтованих висновків.

Із дисертації випливає, що її автор ґрунтовно ознайомлений з історіографією проблеми, яку тут критично проаналізував і окреслив коло питань, що потребують подальшого дослідження.

Структура дисертації побудована за проблемно-хронологічним принципом, загалом послідовна і логічна, що дало можливість розкрити основні аспекти порушеної проблеми. Представлена до захисту робота складається із вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел і літератури. Підвищує інформаційну віддачу дисертації науково-довідковий апарат, що містить додатки.

Звертає на себе увагу і наукова добросовісність автора, котрий часто посилається на опубліковані раніше праці, хоча його особистий внесок у розробку розглядуваної теми є достатньо вагомий.

Рецензована робота в основному відзначається чіткістю побудови, науково переконливою постановкою проблеми, ґрунтовним у цілому розкриттям теми.

Уважне ознайомлення зі змістом дисертації дозволяє зробити висновок про достатній у цілому науковий і теоретичний рівень дослідження, його зв'язок із галузевою науковою програмою, обґрутованість і практичну значимість сформульованих у ньому положень, висновків і рекомендацій.

Розгляду основного змісту теми присвячені чотири розділи дисертації.

У другому розділі “Латентна фаза інформаційно-психологічної операції Російської Федерації (1991-2013 рр.)” дисертант аналізує “культурну” експансію Росією Автономної Республіки Крим наприкінці ХХ ст. і російську пропаганду на внутрішню та українську аудиторії щодо Кримського півострова на початку нинішнього століття. Характерно, що він прагне до особливого бачення раніше відомих фактів, у ряді випадків дає нове трактування подій і явищ. Загалом немає заперечень стосовно наступної провідної думки М. О. Турсанського: починаючи з 1991 р. по серпень 2013 р., на свідомість як жителів Кримського півострова, так і на населення РФ здійснювався потужний інформаційно-психологічний тиск, спрямований, в першу чергу, на ревізію історичних подій і, відповідно, перегляд кордонів України, дискредитацію політичного курсу нашої держави, формування негативної думки про її керівництво.

У третьому розділі “Активна фаза інформаційно-психологічної операції Росії (кінець 2013-початок 2014 рр.)” на значному фактичному матеріалі, переважно маловідомому, дисертант набагато ширше і глибше, ніж це було зроблено його попередниками, простежив хід окупації АРК та дослідив інформаційний супровід її окупації російськими військами. Загальне спрямування використаного тут матеріалу наводить його на об'єктивний висновок про те, що інформаційно-психологічна операція РФ в АРК мала всі ознаки ґрунтовно підготовленої та продуманої за цілями, формами, заходами та наслідками акції.

Значний науковий інтерес становить четвертий розділ, присвячений

розкриттю особливостей інформаційної політики РФ стосовно Криму після його інкорпорації. Представлені тут думки є переконливими, спираються на достовірні джерела і збігаються з прийнятыми в науковій історіографії положеннями. Проаналізовані у розділі матеріали показують, зокрема, що інформаційно-психологічна операція РФ у Криму після проведення загальнокримського референдуму була спрямована на поширення ідеології про історичну приналежність півострова Росії, визнання законності референдуму, легітимацію окупаційної влади, витіснення українців і кримських татар, інтеграцію Криму в правовий, політичний, економічний, інформаційний простір РФ і демонстрацію відсутності міжнародної ізоляції.

Висновки, зроблені в дисертaciї, об'єктивні, аргументовані, а результати дослідження належним чином апробовані.

Отже, М. О. Туранський у представленій до захисту дисертaciї уперше в українській історіографії комплексно дослідив зазначену проблему на широкій джерельній базі та на основі праць його попередників. Результати дослідження висвітлено у 16 наукових публікаціях автора, які передають основний зміст дисертaciї.

Водночас є окремі зауваження та побажання до дисертaciйної роботи. На 15-й сторінці дисертaciї зазначено, що географічні рамки дослідження охоплюють територію Кримського півострова як частини України. На наш погляд, їх бажано було б розширити, включивши і територію РФ. Насамперед, тому, що обґрунтовуючи важливість і актуальність теми, автор на 12-й сторінці підкреслив: “При цьому інформаційна зброя Кремля була спрямована за трьома напрямами:

- на громадян власної країни (для забезпечення підтримки існуючих поглядів, здійснення переконання свого народу в тому, що Росія має історичне право на Крим як споконвічну російську землю, колиску російської духовності, на якій українська влада чинить утиски російськомовних громадян)”. Крім того,

підрозділ 2.2 має назву “Пропаганда Росії на внутрішню та українську територію щодо Кримського півострова на початку ХХІ ст.”

На стор. 67-й читаємо: “Про реальну можливість входження півострова до Української держави говориться в доповідній записці Я. Христича міністру закордонних справ УНР у травні 1918 р...”. Але відомо, що після перевороту, здійсненого П. Скоропадським 29 квітня 1918 р., офіційною назвою країни була не УНР, а Українська Держава.

На сторінці 175-й автор пише: “Витіснення кримсько-татарського населення з історичної батьківщини напряму пов'язане з мілітаризацією півострова. Адже, з точки зору російської влади, представники цього народу не були лояльними до окупантів”. Нам важко повірити, що “з точки зору російської влади” вона вважала себе “окупантами”.

Бажано було б використати фундаментальний збірник документів і матеріалів “Крим в умовах суспільно-політичних трансформацій (1940-2015)”. К., 2016. 1092 с. Вміщені у ньому документи і матеріали відображають депортаційну політику радянської влади на Кримському півострові в роки Другої світової війни та у післявоєнний період, розкривають економічні, культурні аспекти входження Криму до складу УРСР, відзеркалюють боротьбу кримських татар у 1950-1980 рр. за повернення на історичну батьківщину тощо, тобто той період, до якого неодноразово звертався дисертант у своєму дослідженні.

У “Списку використаних джерел і літератури” окремою рубрикою виділена “Періодична преса” (див. стор. 201). Але вона подана з порушенням існуючих вимог, оскільки тут просто перераховані назви газет і журналів без вказання дат виходу, авторів, назв статей чи інших матеріалів.

Є зауваження до рубрики “Монографії та статті”:

- під номером 158 вказане “Дзеркало тижня”.2014. 26 лютого. А назва використаного звідси матеріалу, прізвище автора відсутні;

- під номером 216 наведена стаття С. Кота, яка вміщена в збірнику статей “Крим від античності до сьогодення: історичні студії”, а під номером 222 знову зустрічаємо цей самий збірник статей, але без конкретного автора і статті;

- під номером 268 стоїть назва “Музеї Крима: путеводитель”, що немає відношення ні до монографій, ні до статей;

- під номером 322 - “Пресс-конференция Президента России 4 марта 2014. РТ”. Очевидно, це має бути вміщене в рубриці “Документи”. Крім того, видається, що тут подані не всі вихідні дані.

Є й інші дрібні зауваження і побажання, які, проте, як і попередні, не носять принципового характеру і не можуть суттєво вплинути на високий вцілому науковий і теоретичний рівень представленої до захисту дисертаційної роботи. Вона є самостійним науковим дослідженням на актуальну з наукової та суспільної точки зору тему, містить виважені положення й обґрунтовані висновки, має практичне значення, відповідає завданням сучасної історичної науки. Сподіваємося, що дана праця буде видана окремою книгою, а це, поза сумнівом, буде корисним для дослідників історії російсько-української гібридної війни. Це завершена праця, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують конкретну наукову задачу, а її автор заслуговує на присвоєння наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 032 - Історія та археологія.

Офіційний опонент:

доктор історичних наук, професор
кафедри історії ім. проф. М.П. Ковальського

Національного університету “Острозька академія”,
заслужений працівник освіти України

10.09.2020 р.

Б.В. ТРОФИМОВИЧ

Підпись Трофимовича
підтверджено іспектором
з кабінету №У.ОА

